

Diaspora och suveräniteten

en begynnande arkeologi över diaspora

Abstract

Taking as its point of departure Agamben's notion of the nation as that figure of "bare life" upon which sovereignty in modernity has been invested, this essay represents some first steps towards a Foucauldian archeology of diaspora. Through such an approach it is suggested that a more full understanding of the complex relation between nation, state and territory can be acquired. The essay thus seeks to chart the mode of appearance of this phenomenon within academic discourse and to understand to what extent the notion of diaspora carries with it implications for state sovereignty and legitimacy. It is argued that the category of ethno-national diasporas constitutes a dominant discursive strategy within the wider discursive formation on diaspora. It is also argued that this notion of diaspora implies an emphasis on descent and affinity by birth. It is suggested that the concept of diaspora maintains the logic of the nation-state in a relation of "inclusive exclusion" thus attributing to it a degree of sovereignty and legitimacy.

Nyckelord: diaspora, arkeologi, Foucault, suveränitet
Antal ord: 9315

Innehållsförteckning

<u>1 Inledning.....</u>	<u>1</u>
<u>1.1 Frågeställning.....</u>	<u>2</u>
<u>1.2 Filosofiska anmärkningar.....</u>	<u>2</u>
<u>1.3 Syfte.....</u>	<u>4</u>
<u>1.4 Disposition.....</u>	<u>4</u>
<u>2 Metod: Problematisering och arkeologi.....</u>	<u>5</u>
<u>2.1 Objekt.....</u>	<u>6</u>
<u>2.2 Subjektpositioner.....</u>	<u>6</u>
<u>2.3 Begrepp.....</u>	<u>7</u>
<u>2.4 Strategier.....</u>	<u>7</u>
<u>2.5 Kommentarer.....</u>	<u>8</u>
<u>2.6 Problematisering.....</u>	<u>8</u>
<u>3 Material.....</u>	<u>9</u>
<u>4 Arkeologisk analys.....</u>	<u>11</u>
<u>4.1 Strategier.....</u>	<u>11</u>
<u>4.2 Begrepp.....</u>	<u>12</u>
<u>4.3 Subjektpositioner.....</u>	<u>17</u>
<u>4.4 Objekt.....</u>	<u>18</u>
<u>4.5 Sammanfattning.....</u>	<u>19</u>
<u>5 Staten och diaspora.....</u>	<u>20</u>
<u>5.1 Diaspora och det politiska.....</u>	<u>20</u>
<u>5.2 Nationalstaten som ”inneslutande uteslutning”.....</u>	<u>22</u>
<u>6 Slutsatser.....</u>	<u>24</u>

<u>7 Diskussion.....</u>	<u>26</u>
<u>7.1 Kritiska reflektioner.....</u>	<u>26</u>
<u>7.2 Fortsatt forskning.....</u>	<u>27</u>
<u>8 Referenser.....</u>	<u>28</u>

1 Inledning

Med livets inträde på ”de politiska teknikernas fält” inleddes för Foucault vår biopolitiska tidsålder (2004 s. 143f). Som han så träffande uttrycker det i den första volymen av *Sexualitetens historia*:

Människan förblev i årtusenden densamma som hon var för Aristoteles: ett levande djur som därtill hade förmåga att skapa sig en politisk existens; den moderna människan är ett djur med en politik där dess liv som levande varelse är satt i fråga. (Foucault 2004 s. 144)

Men mer än att människans biologiska liv blev av politiskt intresse innebar denna historiska händelse enligt Agamben att detta ”nakna liv” (i form av födseln) blev grunden för statens suveränitet och legitimitet: nationen (natio betydde ursprungligen födelse) (Agamben 1998 s. 127f; Agamben 1995 s. 116f).

Vad som lyser igenom i citatet ovan är den dualism som sedan antiken karakteriserat det västerländska tänkandet kring människans natur. Å ena sidan är människan en biologisk varelse, ett djur; och för denna form av liv hade grekerna ett särskilt ord: *zoē* (Agamben 1998 s. 1). Å andra sidan är människan ensam bland djuren kapabelt till ett kvalificerat, politiskt liv – för vilket grekerna använde ordet *bios* (ibid. s. 1). Där *zoē*, detta ”nakna liv” som Agamben kallar det, initialt ansågs icke-politiskt, har det med etablerandet av nationalstaten blivit bäraren av suveränitet (ibid. s. 2, 128). Jag ska inte här gå in på hela den komplicerade teori utifrån vilken Agamben härleder denna slutsats. Jag tror dock att den skiss som här presenterats erbjuder en förklaring till varför nationen utgjorde en så elegant lösning på en angelägen politisk fråga: vad konstituerar Folket (Fernandez & Spång 2010 s. 31, 35)? Att den konstitutiva politiska makten utgår från ett folk som således äger suveränitet ”hör till de mest centrala av de moderna politiska idéerna.” (ibid. s. 20). Men enbart genom att förankra folket i nationen tycks vi undkomma den tautologi som uppstår om vi försöker inkludera folkets konstituerande i dess konstitutiva makt (jfr Näsström 2010 s. 162). Således, genom att göra folket synonymt med nationen, och denna i systemet av nationalstater sammanfaller med staten, äger den sistnämnda suveränitet och legitimitet.

Nation-state means a state that makes nativity or birth (that is, of the bare human life) the foundation of its own sovereignty. (Agamben 1995 s. 116)

Kanske är det av denna anledning det blivit ett så viktigt politiskt moment att söka definiera och avgränsa nationen (jfr Agamben 1998 s. 130; Fernandez & Spång 2010 s. 31f).

Vad dock Agamben menar är att allt detta bygger på en fiktion som säger att nativitet, nation och stat alltid sammanfaller (Agamben 1995 s. 117). Visserligen är det nationen som gör det ”nakna livet”, födelse, till bärare av suveränitet; men enbart såtillvida att detta ”nakna liv” omedelbart uppgår i ”medborgaren” (Agamben 1998 s. 128). Av denna anledning – genom att bryta förbindelsen mellan födelse och nation – utgör *flyktingen* ett så ”problematiskt element” (ibid. s. 131, min översättning).

1.1 Frågeställning

Flyktingen exponerar således, enligt Agamben, denna suveränitetens fiktion (Agamben 1995 s. 117). Frågan inställer sig om inte detsamma kan sägas apropå ett fenomen vi de senaste decennierna kommit att ägna allt större teoretiskt intresse, nämligen *diaspora* (Brubaker 2005 s. 1).

Med ”diaspora” har traditionellt förståtts grupper som lever utanför sina hemländer, som är utspridda i världen (i grekiskan betydde diaspora ursprungligen ”att så över”) (Kleist 2008 s. 1129). Om, som en del hävdar, diaspora utgör ett verkligt transnationellt fenomen, ett fenomen som underminerar nationalstatens paradigmatiska ställning (Ogden 2008 s. 8), kan det vara därför att det, likt flyktingen, ”unhinges the old trinity of state/nation/territory” (Agamben 1995 s. 117)? Kort sagt, och här utkristalliseras uppsatsens frågeställning, *kan frågan om vad diaspora implicerar för statens suveränitet och legitimitet anses vara en del av anledningen till att diaspora kommit att problematiseras?*

1.2 Filosofiska anmärkningar

Eftersom undersökningen här fokuserar på *problemet* diaspora måste vi hitta ett sätt att angripa detta, och jag tror att den strategi Foucault kallade ”problematisering” just innebär ett sådant sätt (Howarth 2007 s. 151). Först måste vi dock ställa oss den mer filosofiska frågan vad diskursen om diaspora *är*.

Med detta menar jag att jag skulle vilja undvika att betrakta den som om den antingen uppstått för att tillmötesgå framträdandet av ett nytt fenomen eller som

erkännandet av vad som hittills ignorerats eller förtryckts. För vad dessa betraktelsesätt tycks ytterst komma an på tror jag är en positivistisk epistemologi. Inte för att jag här ämnar fördjupa mig i den filosofiska hållning den logiska positivismen representerar, men jag skulle vilja påpeka några aspekter som jag tror har vissa metodologiska implikationer. Den logiska positivismen grundade sin språkfilosofi på *verifierbarhetskriteriet* och en fenomenalism som sade att meningsfullt språk är det som kan ”>>översättas>> till satser om sinnesdata” (von Wright 2007 s. 156, 149). Men förutsätter inte detta att den ordning av sinnesdata ett meningsfullt språk konstituerar är relativt oproblematisk? Är inte den relevanta frågan hur språkliga kategorier som ”diaspora” ordnar vår sinneserfarenhet; hur diskursen själv ålägger en ”i övrigt formlös materiel verklighet” (Shapiro 1981 s. 20, min översättning) en viss ordning? Sådana kategorier finns inte ”därute” i väntan på att vi ska upptäcka dem (Shapiro 1981 s. 150). Eller som Foucault lite mer poetiskt uttrycker det: vi bör ”inte tro att världen vänder ett läsligt ansikte mot oss som vi bara skulle behöva dechiffrera.” (Foucault 1993 s. 37).

Diskursen är alltså närmast som ett raster genom vilket erfarenheten filtreras och ordnas; faktum är att den kanske inte är mindre än ”ett våld vi utövar mot tingen eller åtminstone som en praktik vi påtvingar dem.” (Foucault 1993 s. 37; Foucault 1972 s. 49). Foucault uttrycker det talande i inledningen till *Om Sakernas Tillstånd*:

Order is, at one and the same time, that which is given in things as their inner law, the hidden network that determines the way they confront one another, and also that which has no existence except in the grid created by a glance, an examination, a language; and it is only in the blank spaces of this grid that order manifests itself in depth as though already there, waiting in silence for the moment of its expression. (Foucault 2008a s. xxi).

Det är av denna anledning jag skulle vilja undvika att betrakta diskursen kring diaspora som upptäckandet av ett nytt fenomen och nya objekt att tala om; åtminstone om vi med ”upptäckande” avser den vardagliga betydelsen av detta ord. Som Foucault uttrycker det: ”it is not enough for us to open our eyes, to pay attention, or to be aware, for new objects suddenly to light up and emerge out of the ground.” (Foucault 1972 s. 44f). Vad som menas med detta är att de regler vilka konstituerar diskursen bestämmer vårt sätt att tala – och således indirekt, vårt sätt att betrakta världen. Det är genom att studera hur diskursen konstituerar fenomenet diaspora, hur den gjort dessa ”upptäckter” möjliga som vi förstår vad diskursen kring diaspora *är* (ibid. s. 43). Att visa att en viss upptäckt blivit möjlig är inte bara att visa att det var *en* möjlighet, utan att denna – framför andra – var möjlig (Foucault 2008b s. 33f).

I detta avseende finns inget utanför diskursen, åtminstone inte såtillvida att det skulle vara meningsfullt för oss (Howarth 2007 s. 128f). Apropå Foucaults

undersökningar av vansinnets historia skriver han: "[...] mental illness was constituted by all that was said in all the statements that named it, divided it up, described it, explained it, traced its developments, indicated its various correlations, judged it, and possibly gave it speech by articulating, in its name, discourses that were to be taken as its own." (Foucault 1972 s. 32). Det är hur vi – inom en given diskurs – talar om diaspora som får detta fenomen att framträda på ett visst sätt. När vi talar om diaspora gör vi det utifrån vissa regler, och åtlöder vi inte dem riskerar vårt tal att bli nonsensiskt eller irrelevant (jfr Foucault 1993 s. 24f; Howarth 2007 s. 66). I detta avseende, även om vi befinner oss klart inom den hermeneutiska traditionen – såtillvida att mening inte är given (Hollis 2010 s. 16f) – är diskursen i allra högsta grad intersubjektiv.

1.3 Syfte

Uppsatsens syfte kan beskrivas som tvådelat. Dels representerar den de begynnande stegen mot en foucauldiansk arkeologi över diaspora. Dels ämnar den föra analysen av diaspora inom en bredare diskussion kring nationalstaten. Jag vill hävda att dessa två syften – om än disparata – är sammanlänkade och att en metodologi grundad i foucauldianska teorier kan erbjuda en solid grund på vilken en mer teoretisk diskussion kring diaspora och dess förhållande till nationalstaten kan byggas.

1.4 Disposition

I detta första kapitel har jag sökt redogöra för den teoretisk-filosofisk bakgrund mot vilken uppsatsen ämnar närma sig studiet av fenomenet diaspora. Det är mot de metodologiska implikationerna av denna kapitel (2) lägger fram uppsatsens metod. I detta kapitel kommer Foucaults arkeologi beskrivas. Kapitel (3) kommer kortfattat redogöra för det val av material på vilket analysen kommer att byggas. Själva den arkeologiska analysen redogörs för i kapitel (4). Detta kapitel kommer att fokusera på hur diaspora konstitueras diskursivt; hur det framträder som något vi kan tala om. Utifrån vad som framkommer i denna analys ägnas kapitel (5) åt en teoretisk diskussion kring de politiska dimensionerna av diaspora; hur dessa problematiseras inom diskursen. Kapitel (6) kommer att kort redogöra för de huvudsakliga slutsatser som kan dras från analysen och söker ge ett svar på den inledande frågeställningen. Kapitel (7) slutligen kommer att ägnas åt en kritisk diskussion kring uppsatsen avseende dess resultat och metodologi med förslag på fortsatt forskning.

2 Metod: Problematisering och arkeologi

Som sagt, vad som huvudsakligen intresserar mig här är på vilket sätt diaspora kommit att bli något vi ”problematiserar”, det vill säga gör till föremål för teoretisk granskning (Rabinow 1984 s. 389). Mer specifikt skulle jag vilja undersöka huruvida diaspora kommit att problematiseras såsom intagande en specifik position inom det ramverk nationen, staten och Folket utgör.

Foucaults fokus på problematiseringar inom diskursen involverar delvis den metod han tidigt utvecklade och kom att benämna *arkeologin*¹ (Howarth 2007 s. 60f). Arkeologin utvecklades i *Vetandets Arkeologi* från 1969 och är i grova drag en metod för att studera hur vi talar om saker utan att anta några fasta hållpunkter för analysen. Vad vi beskriver är som bekant konstituerat inom diskursen och vi kan inte så att säga låta dessa element referera till sig själva. För att förtydliga inbegriper inte arkeologin ett förnekande av fenomenet diaspora, men beskriver det *som om det inte fanns* (Foucault 2008b s. 3). Vad arkeologin söker visa på är att diskursen kring diaspora ingalunda utgjort ett stumt instrument i framträdandet av detta fenomen.

Arkeologins centrala moment är beskrivningen av *diskursiva formationer*. Kan vi beskriva dessa har vi att göra med en diskursiv enhet (Foucault 1972 s. 38). De diskursiva formationerna kan beskrivas med avseende på sina fyra konstituerande element: dess *objekt*, dess möjliga *subjektpositioner*, dess *begrepp*, samt dess övergripande *teorier* eller *strategier* (Foucault 1972 s. 40ff, 50ff, 56ff, 64ff; Howarth 2007 s. 63). Jag ska kortfattat beskriva samtliga dessa diskursens element men en kort kommentar tror jag är på sin plats. Eftersom vi beskrivit diskursen som konstitutiv existerar inga av dessa element utanför diskursen. Diasporafenomenet består inte av ett antal objekt som föregår diskursen och som övriga element är uppbyggda kring. Arkeologin söker inte bygga upp sin analys kring sådana privilegierade objekt, utan snarare kring vad som gjort dessa objekt möjliga att tala om (Foucault 1972 s. 47; Howarth 2007 s. 63f). Inte heller kan vi – som den mer traditionella socialkonstruktivismen – privilegiera författarskapet bakom diskursens strategier och begrepp (Weber 2007 s. 76). Arkeologin söker inte besvara frågan *vem* som skapat diaspora (Foucault 1972 s. 63, 69f; Howarth 2007 s. 65).

När vi nu lämnat alla möjligheter till ”prediskursiva” förankringspunkter för analysen, återstår endast möjligheten att studera relationerna mellan elementen

---

¹Termen ”arkeologi” bör således inte likställas med dess vardagliga betydelse.

såsom ömsesidigt konstituerande. Såttillvida att dessa element befinner sig på stegrande abstraktionsnivåer kan vi beskriva dessa relationer som vertikala (Foucault 1972 s. 72f). Arkeologin består således i att se hur de lägre nivåerna är beroende av de övre; men även hur de övre är beroende av de lägre (ibid. s. 73). Detta tror jag är nyckeln till diskursanalysen och arkeologin, och även om resonemanget är något abstrakt hoppas jag det ska framgå tydligare allteftersom min redogörelse fortgår.

2.1 Objekt

För det första har vi diskursens objekt; alla de ”ting” om vilka vi kan tala (religiös diaspora, etno-nationell diaspora, kulturell diaspora, lingvistisk diaspora etc). (Foucault 1972 s. 40). Vad vi söker beskriva här är hur objekten framträder inom diskursen; enligt vilka principer de klassificeras och ordnas; vem som äger auktoriteten att avgränsa dem etc (ibid. s. 41f).

2.2 Subjektpositioner

För det andra har vi diskursens subjektpositioner (att vi här talar om positioner och inte subjekt syftar till att betona att även dessa konstitueras i diskursen; de individer som för tillfället intar dem utbytbara) (Foucault 1972 s. 50; Howarth 2007 s. 64).

Frågan är här vilka möjliga subjektpositioner som existerar; vilken funktion de fyller i samhället; vilken relation de har till diskursens objekt (redan här ser vi alltså vad jag påpekade tidigare, att diskursens element är beroende av varandra) (Foucault 1972 s. 50ff). För att ta ett konkret exempel lånat från Foucault kan vi betrakta hur läkarens subjektposition har förändrats. När läkaren övergick från att observera sjukdomar inom hemmets ramar till sjukhusets sfär blev dessa observationer plötsligt mer homogena och standardiserade (ibid. s. 52). Och med denna nya relation läkaren intog i förhållande till de objekt denne observerade (sjukdomarna), möjliggjordes nya ”upptäckter”. På samma sätt förändrades läkarens subjektposition när nya funktioner i samhället behövde uppfyllas; befolkningens hälsa blev under slutet av 1700-talet ytterligare en av läkarens ansvarsområde (ibid. s. 51). Detta i sin tur var förstas beroende av det faktum att något sådant som *befolkningen*, kapabel till en egen ”hälsa”, uppträtt som ett

objekt möjligt att tala om (jfr Foucault 2003 s. 141, 143f; Foucault 2008c s. 220, 222).

Det bör återigen påpekas att diskursens objekt och subjektpositioner alltså ömsesidigt konstituerar varandra, och att ingendera element kan anses per definition föregå det andra.

2.3 Begrepp

För det tredje har vi diskursens begrepp (Foucault 1972 s. 56). Återigen, dessa begrepp får sin mening *i* diskursen, inte utanför den. Vad man intresserar sig för här är hur begrepp skapas genom olika principer för hur utsagor kan relatera till varandra. Exempelvis genom klassificeringar och generaliseringar; genom relationer till utsagor i andra diskurser där vissa saker anses sanna och som man således måste anpassa sig till; genom de sätt på vilka man kan inom diskursen organisera och systematisera utsagor (ibid. s. 56ff). Poängen är här att utsagor får sin mening i ständig relation med varandra (ibid. s. 99f).

2.4 Strategier

Strategier är den term Foucault applicerar på diskursens övergripande teorier eller teman (Foucault 1972 s. 64). Här aktualiseras i högsta grad de vertikala relationer jag tidigare nämnt. Beroende på vilka strategier som är aktuella kommer vissa begrepp, subjektpositioner respektive objekt bli möjliga medan andra exkluderas (ibid. s. 73). Samtidigt får vi inte vara essentialistiska; dessa strategier föregår inte diskursen såsom representerande en viss individ eller grupps intressen; de är enbart möjligheter som öppnas upp av diskursen (ibid. s. 69). Inte ens en dominerande klass kan fritt forma alla diskursens element enligt en egen strategi som skulle föregå diskursen (ibid. s. 69f). Det är snarare de specifika diffraktionspunkter som öppnas upp inom diskursen som möjliggör dessa olika strategier (ibid. s. 65). Med detta avses hur exempelvis två oförenliga objekt, två disparata subjektpositioner eller begrepp kan utgöra utgångspunkt för distinkta strategier (ibid. s. 65).

Återigen är det ömsesidigheten mellan diskursens element som är det relevanta. Exempelvis var det de olika val kring hur *värde* skulle conceptualiseras som inom 1700-talets ekonomiska diskurs kunde ge upphov till motstridiga teorier om *pris* (ibid. s. 69, 73).

2.5 Kommentarer

Alltså, arkeologin syftar till att beskriva alla de ömsesidiga relationer som råder mellan dessa element. Kan vi göra det kan vi beskriva diskursen som en språklig enhet. För om det är som jag nämnde tidigare, att diskursens ”regler” måste åtklydas för att man på ett meningsfullt sätt ska kunna tala om något, är det dessa relationer som definierar utsagan. Det är inom alla dessa relationer som konstituerar den diskursiva formationen som vad vi säger blir meningsfullt:

A statement belongs to a discursive formation as a sentence belongs to a text,
and a proposition to a deductive whole. (Foucault 1972 s. 116).

För att ta ett exempel som, ehuru något banalt, samtidigt fascinerat mig, kan nämnas undertiteln till Gabriel Sheffers bok om diasporapolitik: ”at home abroad”. Vid en första anblick tycks utsagan bryta mot den logiska bivalensprincipen (vi kan inte vara både hemma och utomlands samtidigt) (Baggini & Fosl 2010 s. 77, 19f). Men tar vi i beaktande kontexten och den mening den fyller termerna ”hem” och ”utomlands” med, är det uppenbart att utsagan inte måste betraktas som inkonsistent (Baggini & Fosl 2010 s. 20f). Onekligen paradoxal är denna utsaga ingalunda meningslös för oss (åtminstone inte sedan vi förstått att det är diaspora vi talar om).

2.6 Problematisering

Det är genom arkeologin vi kan studera ”själva formerna för en problematisering” (Howarth 2007 s. 151). Den erbjuder oss en analys av vad diaspora är. Jag ska dock även ägna särskilt intresse åt hur de politiska implikationerna av hur diaspora representeras i diskursen.

3 Material

Frågan om vilket material diskursanalysen appliceras på tror jag åtminstone delvis bestäms av vilken konkret diskursanalytisk metod vi använder. Jag ska exemplifiera detta genom att kort jämföra arkeologin sådan jag beskrivit den ovan med Laclau & Mouffes metod. Sätillvida att Foucaults problematiserande metod (som ju nyttjar arkeologin) intresserar sig för hur något kommit att bli föremål för reflektion tror jag att det är lämpligt att vända sig mot material som just gör detta. Mer precis tror jag att den "akademiska" diskursen tillhandahåller bäst möjligheter att skärskåda det sätt på vilket vi talar om diaspora. Dessutom kom Foucault främst att applicera arkeologin på "vetenskaper" (även om han bestämt hävdar att det inte fanns något tvingande för metoden i detta val (Foucault 1972 s. 192f)). Här tror jag att man kan återfinna en skillnad i perspektiv jämfört med Mouffe & Laclaus tillvägagångssätt. Det tycks mig som om Laclau & Mouffe tillskriver betydligt mer betydelse till såväl skapandet av identiteter som de aktiva "artikulatoriska praktiker" genom vilka mening befasts i diskurser (Howarth 2007 s. 118, 124f). Detta gör Laclau & Mouffes metod mer politiskt orienterad än Foucaults (ibid. s. 125f). Den tycks mig också ligga närmare människors levda verklighet så att säga. Givet dess intresse för identitet förefaller det kanske som om Laclau & Mouffes metod skulle lämpa sig bättre för en analys av diaspora (som ju trots allt direkt berör identitet). Jag är övertygad om att ett sådant tillvägagångssätt skulle vara mycket givande. Jag tror dock att arkeologin erbjuder ett något mer "övergripande", eller åtminstone annorlunda, perspektiv.

Vad jag dock skulle vilja ta med mig från Laclau & Mouffe är tanken att identiteter aldrig är fasta (ibid. s. 122). Detta knyter an till vad jag sade inledningsvis apropå det riskabla i att anta att "[t]ingen mumlar [...] en mening som vårt språk bara behöver fånga upp" (Foucault 1993 s. 34). Mitt intresse här är som sagt inte hur identiteter skapas, utan hur vi talar om dem som färdiga objekt. I detta avseende tror jag dock att Mouffe & Laclaus teorier kan tjäna som ett memento som håller oss borta från positivism.

Om den "akademiska" diskursen ska studeras uppträder snabbt problemet med materialets omfattning. Att inte allt kan läsas riskerar att göra att viktiga relationer mellan diskursens element missas och att beskrivningen av diskursen förskjuts. Hur betydande detta problem är kan jag inte klart svara på. Kanske bör man se mitt försök som en försiktig början till en mer fullständig arkeologi; kanske bör man vara pragmatisk och som Neumann säger "med gott samvete kunna säga att man har läst tillräckligt" (Neumann 2003 s. 51, kursiv i original).

Mitt intresse i analysen har alltså riktats mot vetenskapliga böcker och artiklar som behandlar (de huvudsakligen teoretiska aspekterna av) diaspora. Visst fokus har också riktats mot texter som direkt berör de politiska aspekterna av diaspora. Mitt fokus på artiklar snarare än böcker följer av strävan att tidsbristen till trots skaffa mig en så bred översikt över diskursen som möjligt.

Urvalet av material kommer tidsmässigt att begränsas till de senaste två decennierna då det är främst under denna tid som diaspora uppnått något betydande akademiskt intresse (Sheffer 2003 s. 4f).

4 Arkeologisk analys

Mitt syfte här är att översiktligt beskriva några av de relationer som råder mellan diskursens element och som således konstituerar den diskursiva formation inom vilken diaspora existerar. Denna beskrivning får knappast anses uttömmande och en mer omfattande arkeologi hade troligen kunnat frilägga fler relationer än de jag här uppräknar; vad gäller den diskursiva formationen misstänker jag att jag enbart skrapat på ytan. Samtidigt har mitt fokus varit snävare än diskursens helhet och jag kommer således att begränsa min beskrivning till de relationer jag anser relevanta för att besvara uppsatsens frågeställning. Denna del av analysen begränsas till konstituerandet av själva diaspora-fenomenet; längre fram ska jag utifrån vad denna analys frambringar föra en diskussion kring de politiska implikationerna härav.

Jag kommer i min beskrivning att inledningsvis utgå från de element som befinner sig på de något högre abstraktionsnivåerna inom den diskursiva formationen. Vad jag vill visa är hur specifika strategier förekommer inom diskursen; hur de möjliggjorts genom att olika konceptualiseringar av fundamentala begrepp öppnats upp inom diskursen; samt hur dessa strategier aktualiserar såväl som exkluderar vissa typer av objekt.

4.1 Strategier

Det är på den strategiska nivån vissa diffraktionspunkter inom den diskursiva formation jag här sökt beskriva artikuleras (Foucault 1972 s. 65f).

Vad som menas med detta är hur alternativa – kanske oförenliga – möjligheter existerar inom diskursen. Precis som de olika val kring konceptualiseringen av *värde* som inom 1700-talets ekonomiska diskurs gav upphov till motstridiga teorier om *pris* (Foucault 1972 s. 69, 73), tror jag att diaspora-diskursens huvudsakliga teorier kan hänföras till konceptualiseringen av ”spridning”. Vad jag nedan ämnar beskriva är den dominerande diskursiva strategin, vad jag valt att kalla den etno-nationella, med avseende på de analysnivåer Foucault ställer upp i sin arkeologi.

4.2 Begrepp

Vi rör oss således ner på abstraktionsstegen och betraktar den begreppsliga nivån av denna diskursiva strategi. Det bör dock påpekas att vad jag ämnar göra här är inte en uttömmande redogörelse för samtliga begrepp som förekommer inom diskursen. Det handlar snarare om att söka visa hur relationen mellan utsagor konstituerar diskursiva strategier inom vilka specifika begrepp framträder.

Låt mig med detta sagt gå vidare till att betrakta hur dessa relationer ger mening till sådana centrala begrepp som ”spridning” och ”migration”.

4.2.1 Spridning och migration

Att betrakta en social formation som utspridd tycks vara närmast ett *sine qua non* för att kunna beteckna denna som diaspora (Brubaker 2005 s. 5). Därmed inte sagt mycket; det ska nämligen visa sig att det är i förståelsen av detta begrepp som en diffraktionspunkt i diskursen framträder.

Den paradigmatiska, etno-nationella diskursiva strategin kring diaspora skiljer mellan å ena sidan spridningen av människor och å den andra spridningen av ”artefakter” (Sheffer 2003 s. 71). Av alla de sociala formationer som kan karakteriseras som utspridda (globala religioner, lingvistiska-, ideologiska- och kulturella formationer), är det de etno-nationella allena vars spridning konstitueras av migrationen av kroppar (Sheffer 2003 s. 71). Mot artefakternas ideala ontologi kontrasteras etno-nationens halvt korporela; mot de sociala formationernas ”sheer dispersion” (Brubaker 2005 s. 3) etno-nationens centripetala och centrifugala relation till sitt ”ursprung”. Kan vi om alla dessa typer av objekt inom en och samma diskursiva strategi tala om diaspora? Inte, tycks det, utan att i samma andetag göra diaspora-begreppet meningslöst. Som Brubaker uttrycker det: ”The universalization of diaspora, paradoxically, means the disappearance of diaspora.” (Brubaker 2005 s. 3). Två oförenliga konceptualiseringar av ”spridning” öppnar för ett strategiskt val skapandes distinkta serier av begrepp, subjektpositioner och objekt (Foucault 1972 s. 66). Av alla de serier som möjliggörs i detta val kommer jag som sagt här fokusera på just den paradigmatiska, nämligen den etno-nationella.

Vi ser alltså hur denna diskursiva strategi betecknar som diaspora de grupper som sedan migration från ett ”hemland” befinner sig utspridda i världen.

Population migration leads to the dispersion of a ”nation” that was formerly concentrated in one place. (Cochrane et al 2009 s. 682).

Men varför denna fokus på etno-nationalitet? Vad är det med migrationen av kroppar som gör att termen ”diaspora” förbehålls denna? Vad har gjort det strategiska val jag ovan redogjort för möjligt? Jag misstänker att de auktoritära positioner diskurser kring etnicitet och nationalitet intar i förhållande till diskursen kring diaspora är avgörande (jfr Foucault 1972 s. 66; Sheffer 2003 s. 13f; Shuval 2000 s. 44). Jag har i denna uppsats tyvärr inte möjlighet att i den arkeologiska analysen inkludera dessa – även om jag tror detta hade varit synnerligen givande. Jag ska dock på denna begreppsliga nivå söka utröna förhållandet mellan utsagor som berör just etnicitet och nationalitet samt hur dessa förhåller sig till ovanstående betoning på migrationen av kroppar.

4.2.2 Primordialism och konstruktivism

Det bör dock först nämnas att etnicitet står i en minst sagt ambivalent relation till diaspora – ett nödvändigt men inte tillräckligt villkor. Migrantens övergång till diaspora betingas av dennes aktiva val att identifiera sig som sådan; att organisera sig enligt etno-nationella linjer och bevara ett förhållande till ”hemlandet” (Sheffer 2003 s. 16f; Cohen 1996 s. 516f; Tölölyan 2007 s. 650, 653).

I detta avseende tycks mig ett konstruktivistiskt element tillföras diskursen såtillvida att potentiella diaspora-medlemmar tillskrivs status som aktiva aktörer i skapandet av sin diaspora-identitet (Sheffer 2003 s. 90; Kleist 2008 s. 1128). Som Shuval uttrycker det:

Diaspora is a social construct founded on feeling, consciousness, memory, mythology, history, meaningful narratives, group identity, longings, dreams, allegorical and virtual elements, all of which play a role in establishing a diaspora reality.” (Shuval 2000 s. 43).

Detta i sin tur tycks anknyta till en bredare diskurs kring etnicitet; närmare bestämt huruvida etnicitet ska ses som primordial, instrumentell, psykologisk/symbolisk, eller konstruerad (Sheffer 2003 s. 18f).

I den mån diaspora betraktas som socialt skapade entiteter, vari ligger det tvingande i att förbehålla termen ”diaspora” migrationen av populationer (framför den av artefakter)? Det visar sig nämligen att såtillvida att flertalet författare explicit tillskriver sig själva ett konstruktivistiskt perspektiv, tycks de ingalunda frånga privilegierandet av migrationen av kroppar framför den av artefakter (jfr Ogden 2008 s. 2; Shuval 2000 s. 42). I denna bemärkelse befinner de sig ingalunda utanför den diskursiva strategi jag här sökt redogöra för.

Jag tror att svaret delvis står att finna i hur diskursen konstituerar den temporala dimensionen av identitet; övergången från en generation till en annan (jfr Brubaker 2005 s. 7).

Ett intressant exempel är den ekvivalens diskursen tycks etablera mellan å ena sidan minnet av ett hemland lämnat och å den andra myten om detta hemland omhuldat av de som aldrig upplevt det (jfr Cohen 1996 s. 515). Det emotionella bandet till hemlandet är uppenbarligen en central komponent i diaspora-identiteten (Cochrane et al 2009 s. 682; Sheffer 2003 s. 55; Cohen 1996 s. 515). Det är dock den till synes sömlösa övergången från *minne* till *myt* som gör det möjligt att överföra en diasporaidentitet från generation till generation. Apropå den palestinska diasporan skriver Safran: "They have memories of their homeland; their descendants cultivate a collective myth about it [...]" (Safran 1999 s. 368).

Vad som är så intressant med detta är att det är just *födelsen* som förbinder en generation till en annan; som gör att myt och minne kan inta ekvivalenta positioner. Jag misstänker – och detta hoppas jag ska framgå längre fram – att det är just denna bestående betoning på födelse som gör att element av primordialism utgör en så envis närvaro inom denna diskursiva strategi. Som Floya Anthias uttrycker det:

The original father(land) is a point of reference for the diaspora notion: it is this constant reference point that slides into primordiality, however much it is refined and reconstructed [...]. (Anthias 1998 s. 569).²

Om vi med primordialism avser de aspekter av en etno-nationell identitet – och således även diaspora – man föds in i (fysiska karakteristika såväl som kulturella attribut) (Sheffer 2003 s. 18; Safran 2008 s. 171), tycks det onekligen finnas en grad av sanning i Anthias utsaga ovan. Är det inte av samma anledning praktiserandet av *endogami* tillskrivs sådan betydelse (jfr Tölölyan 2008 s. 650f; Sheffer 2003 s. 78; Brubaker 2005 s. 6; Safran 1999 s. 365)? Som om avsaknaden därav skulle underminera den överföring av tecken – av vilka minnen och myter säkerligen är en del – så avgörande för bevarandet av en diaspora-identitet.

Men såtillvida att primordialism bygger på en essentialism till synes oförenlig med den konstruktivism jag ovan nämnde, kan vi verkligen säga att vi talar om en och samma diskursiva strategi? Jag tror att svaret får bli jakande. Visserligen tror jag att vi här ser ännu en diffraktionspunkt – effekterna av vilken vi kommer att tydligare se när vi fortsätter ner på abstraktionsstegen och beaktar diskursens subjektpositioner. Samtidigt tycks det mig som om dessa två perspektiv samexisterar i denna diskursiva strategi – om än ej i någon verklig teoretisk harmoni. Som Sheffer explicit uttrycker det:

---

²Som citatet avslöjar ser Anthias en maskulin symbolik i denna idé om diaspora (1998 s. 569)

In other words, the identities of those groups are based on primordial, instrumental, and mythical/psychological elements [...]. (Sheffer 2003 s. 11).

Så långt diaspora är konstruerade identiteter tycks det således ofta inte vara mer än graden av bibehållen identitet som här avses. Även en uttalad konstruktivist som Shuval (2000 s. 43) inkluderar i sin komplexa analysram punkter som ”graden av bibehållen etnisk kultur” (Shuval 2000 s. 50, min översättning).

Det tycks mig nästan som om man med aristoteliska termer skulle kunna beskriva förhållandet mellan etnicitet och diaspora som det mellan *potentialitet* och *aktualitet* (Marc-Wogau 1991 s. 163). Detta tycks mig särskilt slående apropå begreppet ”vilande diaspora”³ (Sheffer 2003 s. 75). För dessa har längre perioder av integrering och assimilering underminerat deras etniska tillhörighet (Sheffer 2003 s. 75). Samtidigt är det fullt möjligt för dessa att ”återuppväcka” denna (Sheffer 2003 s. 75; Shuval 2000 s. 46, 48; Clifford 1999 s. 223). Som Brubaker uttrycker det:

Embedded in the teleological language of 'awakening' – the language, not coincidentally, of many nationalist movements – are essentialist assumptions about 'true' identities.”(Brubaker 2005 s. 13).

Den diaspora-identitet som genom ”återuppväckandet” existerar som aktualitet fanns således redan där som potentialitet. Måhända är detta en extrem tolkning; men jag tror samtidigt att den betydelse som tillskrivs vår tillhörighet genom födseln genomsyrar den diskursiva strategi jag här sökt beskriva. På detta sätt kan diaspora som kategori överbygga klyftan mellan generationer. Som Shuval uttrycker det:

A sense of diaspora can occur or re-occur after several generations when the group members are themselves no longer immigrants even though their predecessors were. (Shuval 2000 s. 46)

Kanske är det just också detta som gör ”ursprunget” så betydande för konceptualiseringen av diaspora. Som Anthias så träffande uttrycker det tycks det emellanåt som om det enda som kan sägas ena alla de spridda och disparata grupper och individer som anses tillhöra en diaspora är deras ursprung: ”In fact one is tempted to assume that the thing that most binds them together is an *attribution of origin*.” (Anthias 1998 s. 565, kursiv i original). Men som hon så träffande uttrycker det antar en sådan definition vad som ska förklaras. Ursprunget skulle då inte bli vad som *förklarar* en koherens och gemenskap så mycket som vad som *definierar* denna koherens och gemenskap (ibid. s. 565).

---

³Översättning av engelskans ”dormant diasporas”

Som sagt tror jag dock att vi i detta komplexa förhållande jag – något reduktionistiskt – beskrivit som det mellan primordialism och konstruktivism ser en diffraktionspunkt. Således är det möjligt att se hur vissa författare inom diskursen gjort ett mer radikalt brott med primordialismen och rört sig mot en mer genomgående konstruktivism (se här Callahan 2003 s. 487, 509, 512; Tölölyan 2007 s. 650f; Pasura 2010 s. 1447; Brubaker 2005 s. 12).⁴ Diaspora betraktas här som skapade genom det aktiva artikulerandet av skillnader och likheter, snarare än som en spegelbild av hemlandets kultur (Tölölyan 2007 s. 650f; Clifford 1999 s. 233f):

Rather than looking to culture as a substance that has content, one can see how culture takes shape in context-sensitive relations between identity and difference. (Callahan 2003 s. 487).

På samma sätt tycks Brubaker se diaspora som ett ställningstagande, som en slags artikulatorisk praktik (Brubaker 2005 s. 12).

As idiom, stance, and claim, diaspora is a way of formulating the identities and loyalties of a population. (Brubaker 2005 s. 12).

Även Kleist antar en liknande position: "Diaspora thereby becomes a concept of a political identity nature that might at once be *claimed by* and *attributed to* different subjects and groups." (Kleist 2008 s. 1130, kursiv i original). Tölölyan går så långt att han hävdar att en politisk gemenskap till slut kan ersätta varje etno-nationell idé om diaspora-gemenskap (Tölölyan 2007 s. 650f). Men vad som kanske förblir problematiskt är det "författarskap" som tillskrivs dessa aktörer. Detta berör den bredare dispyt som kan sägas råda mellan konstruktivister och post-strukturalister (Weber 2005 s. 78); en dispyt jag inte här vill ge mig in i. Men frågan kvarstår vilken denna "population" det är Brubaker talar om? Även när idén om en gång för alla befast substantiell identitet överges tycks den betoning på tillhörighet via födsel och härkomst jag pekade på ovan bestå. Aktörernas författarskap skulle således inte vara en prediskursiv skapelse. Kan vi verkligen – som Callahan tycks mena – tänka oss en relationell identitet utan innehåll? Där diaspora-identitet inte skulle privilegiera tillhörighet via härkomst? Om vi ersätter aktörernas författarskap med diskursens regler kanske vi egentligen inte ser ett så radikalt brott i denna konstruktivism. Som Sayyid uttrycker det:

The boundaries that the discourse of nationalism draws around a community is that which prevents the dissolution of that community once it is displaced from its locality. (Sayyid 2010 s. 134)

---

⁴Till de mer extrema av dessa tycks mig höra de post-strukturalistiskt influerade författarna på diaspora såsom Paul Gilroy och Stuart Hall. Dessa kommer jag dock inte att inkludera i denna del av analysen.

4.3 Subjektpositioner

Det tycks mig som om förhållandet mellan primordialism och konstruktivism på den begreppsliga/teoretiska nivån öppnar för åtminstone två distinkta subjektpositioner. Vad som tycks mig särskilt anmärkningsvärt avseende dem är att de tycks inta distinkta relationer till diskursens objekt. För det första vad jag skulle vilja kalla en demografisk blick; en blick som kan efter givna tecken klassificera och kategorisera människor, som kan spåra deras ursprung (jfr Sheffer 2003 s. 99f; Reis 2004 s. 49f; Kolstö 1993 s. 199)⁵. Mot denna ställs vad Kleist kallar en annorlunda ”analytisk optik” (jfr Sheffer 2003 s. 112, 90, 19; Shuval 2000 s. 46, 50-53; Brubaker 2005 s. 12):

My suggestion is to change the analytical optic from diaspora as a category that tells us something (in more or less suitable ways) about a population to a category that tells us something about the *claims and identifications* made by certain groups who identify or are identified as ‘a diaspora’ or ‘in diaspora’.
(Kleist 2008 s. 1130, kursiv i original)

En liknande position finner man i Pasuras redogörelse för den zimbabwiska diasporan i Storbritannien (Pasura 2010 s. 1447). Genom att genomföra djupintervjuer med diaspora-medlemmar antar Pasura vad som nästan skulle kunna kallas en lyssnande subjektposition.

Jag tror som sagt att vad vi ser här är en diffraktionspunkt som kan drivas i två separata serier av objekt, subjektpositioner, begrepp och teorier. Sådillvida att denna ”analytiska optik” intresserar sig för identifikationsformerna för diaspora, eller som Brubaker uttrycker det, diaspora som en ”hållning”, kan vi inte längre tala om exempelvis ”Somalisk diaspora” och ”Somalier utanför Somalia” som koextensiella begrepp (jfr Kleist 2008 s. 1139; Koinova 2010 s. 336; Sheffer 2003 s. 90, 128, 146; Brubaker 2005 s. 12). Som Kleist uttrycker det: ”It is important to emphasise that ‘the diaspora’ thus is not a universal identity category for Somalis living outside Somalia, but rather a political framework.” (Kleist 2008 s. 1139). Diaspora formuleras således inte – vilket jag berörde under avsnitt 4.2 – som en binär struktur så mycket som en gradfråga. Som Clifford säger: ”Some are more diasporic than others.” (Clifford 1999 s. 223). Brubaker påpekar således apropå Sheffers demografiska översikt över världens diasporapopulationer att det är härkomst snarare än diaspora som verkligen räknas; och som han säger: ”ancestry is surely a poor proxy for membership in a diaspora.” (Brubaker 2005 s. 11).

Med detta sagt tror jag återigen att vad vi ser är en diffraktionspunkt snarare än två separata diskursiva strategier. Sådillvida dessa subjektpositioner intar olika

---

⁵Vid ett tillfälle – apropå den judiska diasporans härkomst – refereras även genetikens subjektposition (Sheffer 2003 s. 42)

relationer till diskursens objekt tycks det vara samma typ av objekt till vilka de intar dessa relationer. I detta avseende, i vilken mån kan en subjektposition som riktar sin blick mot de grupper som intar en "diasporic stanse", som Brubaker kallar det (Brubaker 2005 s. 13), undgå de diskursiva regler enligt vilka en sådan *kan* intas?

4.4 Objekt

Vad gäller den diskursiva formationens objekt har de huvudsakliga punkterna redan nämnts. Vi har sett hur de två subjektpositioner som återfinns inom den diskursiva strategi jag här beskrivit möjliggör separationen mellan å ena sidan migranter och å andra sidan diaspora (Shuval 2000 s. 46; Ogden 2008 s. 2; Cohen 1996 s. 516f; Tötölyan 2007 s. 649).

Vi har också sett hur konceptualiseringen av "migration" exkluderar från "diaspora" etniska grupper, som visserligen karakteriseras av spridning, men där denna spridning inte orsakats av migration utan snarare av koloniala artificiella gränser eller kringliggande "demografiska förändringar" (Safran 1999 s. 367; Sheffer 2003 s. 50, 88; Clifford 1999 s. 217). Som Sheffer uttrycker det: "Only if large groups migrated out of the homeland and settled in distant countries should they be regarded as diasporas." (Sheffer 2003 s. 88).

Slutligen har vi sett hur det strategiska valet av konceptualisering av "spridning" förbundet oss att tala om diaspora enbart vad gäller etno-nationer utanför sina ursprungsländer. Sociala formationer av religiös, lingvistisk- och ideologisk karaktär har – trots att de karakteriseras av spridning – exkluderats från extensionen av "diaspora" inom den diskursiva strategi jag här beskrivit.

Ett objekt tycks här inta en något säregen position: det muslimska *Umma* som diaspora. Somliga författare har – om än med viss tveksamhet – inkluderat denna inom den etno-nationella kategorin av diaspora (Sheffer 2003 s. 66). För Sayyid är det dock tydligt att inklusionen av detta objekt svårligen kan göras utan visst teoretiskt våld: "Thus to read the Muslim experience as diasporic requires the reconceptualisation of the notion of diaspora from demographic to political." (Sayyid 2010 s. 137).

The logic of diaspora includes those who are articulated as homeless in this world—That is, for whom the global hegemonic order is not an echo of their subjectivity. (Sayyid 2010 s. 141)

Jag vågar här påstå att vi har att göra med en separat diskursiv strategi; om än en jag inte här närmare ämnar undersöka.

4.5 Sammanfattning

Jag har här fokuserat på vad jag anser vara den dominerande diskursiva strategin inom diskursen kring diaspora. Som vi sett är den en strategi av flera (gränserna till vilka knappast får anses så tydligt dragna som ovanstående redogörelse gett sken av). Som vi också sett tycks denna vara en del i ett bredare diskursivt fält av diskurser kring etnicitet, nationalism och migration. Jag misstänker således att den arkeologi jag här sökt bedriva enbart skrapat på ytan; för att låna ett uttryck från Clifford: "[...] one sees the tips of many icebergs." (Clifford 1999 s. 215). Samtidigt tycks det mig som om den etno-nationella förståelsen av diaspora antar en tydlig dominans och koherens inom diskursen kring diaspora. Varför? Varför tillskrivs migrationen av kroppar sådan betydelse? Som Foucault uttrycker det: "[...] one must describe the specific authorities that guided one's choice." (Foucault 1972 s. 66). Vilka kan dessa auktoriteter då vara? Foucault ger oss ett förslag: "Well to the fore is the role played by the discourse being studied in relation to those that are contemporary with it or related to it." (Foucault 1972 s. 66). Återigen är det här enbart möjligt att ge provisoriska svar, men det tycks mig som om den paradigmatiska ställning diskurser kring nationalism och etnicitet intar utgör just sådana auktoriteter. Kanske finner vi i dessa diaspora-fenomenets möjlighetsvillkor; kanske utgör dessa två sidor av samma mynt. För Sayyid råder ingen tvekan:

Nationalism constitutes both nations and diasporas – that is a peoplehood which is territorially concentrated (nation) and territorially diasplaced (diaspora). (Sayyid 2010 s. 134).

Som vi dock sett finns betydande konstruktivistiska inslag i den diskursiva strategi jag här undersökt; det betonas emellanåt att diaspora inte bör ses som spegelbilden av ett hemland lämnat (Clifford 1999 s. 233f; Gilroy 1999 s. 297f; Hall 1999 s. 10). Jag tror dock att så långt diaspora betonar tillhörighet via födsel och härkomst är Sayyids kommentar riktig. Återigen bör dock påpekas att denna betoning till trots betraktas födsel och härkomst inom diskursen inte som tillräckligt villkor för diaspora-identitet. Men kanske bör dessa element betraktas som närmast nödvändiga villkor.

5 Staten och diaspora

Vi har alltså sett hur diaspora tycks bestämmas av en nationalistisk diskurs – åtminstone såtillvida att födsel och härkomst tycks tillskrivas särskild betydelse avseende identifikation (Anthias 1998 s. 570). Såtillvida att det är – som Agamben menar – på nationen politisk suveränitet och legitimitet i vårt moderna samhälle grundats, vad är då de politiska implikationerna härav? Låt mig börja med några korta kommentarer kring hur diaspora i diskursen representeras som politiska aktörer.

5.1 Diaspora och det politiska

Vad som dock slår mig är det problematiska i att klart definiera *vad* de politiska aspekterna av diaspora är. Med detta avser jag avsaknaden i diskursen av en tydlig gräns vid vilken diaspora övergår från att vara en strikt kulturell entitet, till en politisk sådan; som om vissa politiska konnotationer omedelbart följde begreppets användning i diskursen (jfr Kleist 2008 s. 1139). Vi ser att Sheffer explicit definierar diaspora som ”*a social-political formation*” (Sheffer 2003 s. 9, kursiv i original). Att exakt redogöra för de politiska aspekterna av diaspora är därmed behäftat med vissa problem.

Med detta sagt tycks de politiska aspekterna av diaspora inbegripa två huvudsakliga dimensioner: den första rör deras minoritetsstatus i värdländerna (se Sheffer 2003 s. 127, 164ff; Cohen 1996 s. 519f; Werbner 2000 s. 315), det andra deras förhållande till sina ”hemländer” och de trans-stat-nätverk i vilka diasporan ingår (Cochrane et al 2009; Kleist 2008 s. 1136f; Koinova 2010; Sheffer 2003 s. 184). Säkerligen går dessa dimensioner svårligen att separera, men det är diasporas status som ”*the exemplary communities of the transnational moment*” (Tölölyan citerad i Shuval 2000 s. 44) som gör den sistnämnda särskilt intressant.

Vi ser dock även här att gränsen mellan det sociala och det politiska förblir något suddig i diskursen. Det är dock tydligt att diaspora beskrivs som betydande politiska aktörer apropå sina hemländers politik (Shuval 2000 s. 46). I förhållande till konflikter i hemländerna har diaspora beskrivits som såväl positiva som

negativa aktörer (Cochrane et al 2009; Kleist 2008 s. 1136f; Koinova 2010). De kan agera genom sina värdländer genom utnyttjandet av så kallad ”soft power” såsom lobbying, såväl som ekonomiskt stöd till hemländerna eller grupper inom dessa (Cochrane et al 2009 s. 684, 687, 689, 691f; Sheffer 2003 s. 210). Diaspora kan dock även utöva påtryckningar mot sina hemländer (Sheffer 2003 s. 215). Således, även om diaspora har uppfattas som potentiella ”femtekolonnare” i sina värdländer (Sheffer 2003 s. 82, 198; Callahan 2003 s. 494; Werbner 2000 s. 311; Cohen 1996 s. 519) bestäms deras agerande av det komplexa triangulära förhållandet mellan värdland/diaspora/hemland (Safran 1999 s. 373-75; Shuval 2000 s. 46; Vertovec & Cohen 1999 s. xviii). Som Sheffer uttrycker det:

Indeed, diaspora members are quite autonomous in the decisions they make, including decisions about activities on behalf of their homelands. (Sheffer 2003 s. 206)

Deras lojalitet gentemot värdlandet och hemlandet beskrivs således ofta som delad (Sheffer 2003 s. 225ff; Shuval 2000 s. 46f; Vertovec & Cohen 1999 s. xviii)

Detta begrepp, ”lojalitet”, förblir visserligen vagt definierat i diskursen, men tycks springa ur identitet (Sheffer 2003 s. 237); och det centrala tycks vara att etnisk identitet – eller mer korrekt, diaspora-identitet – ofta vinner över den identitet som medborgarskap i ett värdland utgör (Cohen 1996 s. 518). Som Clifford uttrycker det:

Whether the national narrative is one of common origins or of gathered populations, it cannot assimilate groups that maintain important allegiances and practical connections to a homeland or a dispersed community located elsewhere. (Clifford 1999 s. 220)

Så långt affektiva band – eller ”lojalitet” – förbinder diasporan till sitt hemland poängteras emellanåt även den omvända relationen; det vill säga hur hemländerna förhåller sig till ”sina” diaspora. Som Sheffer uttrycker det:

Despite their profound, almost inherent ambivalence, arising from the intertwined emotional, political, and economic issues involved in those relationships, home governments cannot totally ignore their emerging diasporas nor their established diasporas. (Sheffer 2003 s. 125).

Även Kolstö påpekar att Ryska ledare såsom Yeltsin knappast ignorerat ”the Russian diaspora *problem*.” (Kilstö 1993 s. 211, 214, min kursivering).

Vad jag med denna uppsjö av exempel vill visa är inte *hur* diaspora agerar politiskt så mycket som *att* de i diskursen beskrivs som politiska aktörer. Bilden som framträder är onekligen den av att med nationell tillhörighet följer vissa politiska implikationer. Det är nästan som om *demos* – och med det suveränitet – utsträcker sig bortom de territoriella och politiska gränser ålagda ”hemlandet”. Som Kolstö uttrycker det apropå den Ryska diasporan:

Statements of Russian leaders in defence of the Russian diaspora therefore should not be rejected as objectionable interference in the internal affairs of other sovereign states. (Kolstö 1993 s. 215)

Bör vi således betrakta diaspora som ”that segment of a people living outside the homeland” (Conor citerad i Safran 1999 s. 364)? Som ett och samma ”folk” geografiskt och politiskt separerade? Detta vore dock troligen en förenkling; som Shuval uttrycker det bär diaspora på ”competing loyalties” gentemot sina värdländer (Shuval 2000 s. 46; se Sheffer 2003 s. 225f). Finns det ändå något i detta som – utöver diaspora-gruppernas affektiva koppling till hemlandet eller önskan att bevara sin identitet i värdlandet (Sheffer 2003 s. 217) – kan förklara de politiska konnotationer diaspora-begreppet tycks föra med sig?

Kanske bör vi återvända till diskussionen i inledningen och betrakta det teoretiska förhållandet mellan diaspora-begreppet och nationalstaten.

5.2 Nationalstaten som ”inneslutande uteslutning”

Diaspora har förstås beskrivits som ett radikalt brott med nationalstaten (se Dirlik 2004 s. 491):”[...] diasporas are conceptually opposed to ideas of the state, contravening and undermining their status and dominance (Schein, 1998, p. 185).” (Ogden 2008 s. 8).

Kanske grundar sig detta i hur vi förstår det politiska. Om vi med Sayyid följer Schmitts berömda vän/fiende-distinktion har det varit just artikulerandet av denna i form av nationalstaten som gjort denna till vår paradigmatiske förståelse av det politiska (Sayyid 2010 s. 130). Så mycket så att ”[...] any attempt to contest the logic of the nation implies a transformation of the political.” (Sayyid 2010 s. 130). I detta avseende kan diaspora ses som ett annorlunda sätt att tänka kring det politiska:

It encourages us to proceed in ways that do not privilege the modern nation-state and its institutional order over the sub-national and supra-national

networks and patterns of power, communication and conflict that they work to discipline, regulate and govern. (Gilroy 1999 s. 297).

Diaspora har dock inte enbart setts som det radikala brott med nationalstaten ovanstående redogörelse skvallrar om. Dirlik beskriver istället relationen som "[...] intrinsic and contradictory; with a contradiction to be understood in the dialectical sense of a unity of opposites, with the one set against the other but at the same time incomprehensible without reference to the other." (Dirlik 2004 s. 491). I andra termer men med samma andemening tror jag man skulle kunna beskriva relationen som en "inneslutande uteslutning". Detta paradoxala begrepp är hämtat från Agamben och beskriver en relation enligt vilken något, även om det teoretiskt utesluts fortfarande kvarstår och gör så *just därför att det uteslutits* (Agamben 1998 s. 18, 21). I den mån diaspora konceptuellt exkluderar nationalstaten – idén att stat och nation ska sammanfalla – inkluderas den sistnämnda genom att utgöra det mot vilket diaspora som fenomen kan framträda. Kanske är nationalstaten "the primary conceptual 'other' against which diaspora is defined [...]" (Brubaker 2005 s. 10); men så tillvida att denna "other" utgör den sistnämndas möjlighetsvillkor, innesluts nationalstaten i diaspora genom en uteslutning. I detta avseende utgör kanske inte diaspora ett betydande avsteg från nationalstatens logik. Som Dirlik så träffande uttrycker det:

A fundamental contradiction built into diaspora discourse is that, while it seeks to negate the nation, or more strictly, the nation-state, it is itself incomprehensible without reference to the latter. (Dirlik 2004 s. 491).

Kanske är det just genom bevarandet av denna relation till nationalstatens logik – vilken enligt ovanstående inte vore att betrakta som en enkel negation eller exkluderande – som diaspora för med sig vissa politiska implikationer. Diaspora skulle således betraktas som ett "folk" i vilket en viss suveränitet bör investeras.

I detta avseende kanske inte diaspora utgör ett så radikalt avsteg från ett biopolitiskt nationsbygge såsom Gilroy menar (Gilroy 1999 s. 296). Kanske är det *jus sanguinis*⁶ som opererar här – om än inte så mycket avseende medborgarskap som tillhörighet?

Denna tolkning är uppenbarligen spekulativ och tycks delvis beroende av att någonting verkligen utmärker diaspora såsom en etno-nationell formation från andra transnationella politiska aktörer. Men om det är som Agamben och Fernandez & Spång menar, att suveränitet grundats i nationen, är detta kanske inte så långsökt.

---

⁶"Blodets rätt" är en princip för medborgarskap enligt vilken sådan ges den som föds av föräldrar som är medborgare (merriam-webster.com).

6 Slutsatser

Det tycks alltså som att, svårigheten att identifiera en etno-nationell identitet i substantiella termer till trots, har sådan tillhörighet – via födseln och härkomst – privilegierats inom den diskursiva strategi jag här sökt undersöka. Vi har sett hur diskursen inkorporerar en rad disparata fenomen under termen diaspora; hur dess extension inkluderar inte bara första generationens immigranter utan även den andra, tredje etc; samt hur distinkta diaspora-grupper i olika värdländer kan föras samman under en och samma diaspora-identitet (jfr även Anthias 1998 s. 564).

Vi har också sett hur dessa former av diasporism beskrivits som politiska aktörer såväl avseende deras minoritetsstatus i sina värdländer, som ”the exemplary communities of the transnational moment” (Tölölyan citerad i Shuval 2000 s. 44).

Jag har i föregående kapitel lagt fram hypotesen att denna status följer den logik enligt vilken etno-nationer betraktas som ”folk” till vilka en viss grad av suveränitet och legitimitet hör. Av denna anledning, även om diaspora utmanar nationalstatens hegemoniska ställning, tycks den göra så genom att åberopa dess logik. Genom att förhålla sig till nationalstaten såsom en ”inneslutande uteslutning” tillskrivs diaspora en viss grad av suveränitet och legitimitet. Men kanske gör diaspora mer än så. Kanske exponerar diaspora – likt flyktingen - ”suveränitetens fiktion” såsom en ”nation utan stat”; såsom ett fenomen vars existens ”unhinges the old trinity of state/nation/territory” (Agamben 1995 s. 117). Genom att inte uppgå i ett medborgarskap som motsvarar dess nationella tillhörighet förblir diaspora beroende av de stater inom vilkas gränser de lever (Ogden 2008 s. 4; Cohen 1996 s. 518). Vilken grad av suveränitet och legitimitet de än har kommer de således inte att motsvaras av den som tillskrivs nationalstaten.

Så, givet allt detta, vad är relationen mellan diaspora och statens suveränitet och legitimitet? För att förtydliga är vad som intresserar mig här inte huruvida diaspora faktiskt utgör ett hot mot staten. Svaret man ger på denna fråga beror dels på vilken specifik strategi en given diasporagrupp väljer; dels på vad vi menar med suveränitet och legitimitet. Enligt Sheffer utgör vad han anser vara den dominerande strategin bland stats-kopplad diaspora, kommunalism, exempelvis inte ett hot mot nationalstatens suveränitet (Sheffer 2003 s. 166). Vad jag snarare vill diskutera är huruvida vad diaspora implicerar för nationalstaten kan anses vara en del av varför diaspora kommit att problematiseras. Utan en mer ingående historisk redogörelse för hur diaspora kommit att problematiseras blir varje försök att besvara denna fråga ytterst

försiktig. Jag tror dock att såtillvida ovanstående konceptualisering av förhållandet mellan diaspora och nationalstaten är riktigt, kan vi ge ett försiktigt jakande svar. Om det är så att nationalstatens logik innesluts i diaspora-begreppet genom att uteslutas ur det kommer en viss grad av suveränitet tillskrivas "that segment of a people living outside the homeland" (Conor citerad i Safran 1999 s. 364).

7 Diskussion

7.1 Kritiska reflektioner

Jag skulle här kort vilja rikta intresse mot några kritiska reflektioner som kan göras apropå min undersökning. Mer specifikt rör det sig här om några övergripande filosofiska tankar kring den metod jag använt.

Foucaults arkeologi har utsatts för en del kritik (se Howarth 2007 s. 73-78); i detta finns nog inget unikt, då säkerligen få metoder är helt vattentäta. Jag tror dock att vad som framförts som den huvudsakliga kritiken rör problem jag själv stött på i arbetet och som jag därför vill ta upp. Närmare bestämt rör det sig om förhållandet mellan det diskursiva och det diskursen talar om (Howarth 2007 s. 82f). David Howarth exemplifierar denna problematik, intrinsisk för arkeologin, genom att analysera Edward Saids berömda verk *Orientalism* (Howarth 2007 s. 80ff). Apropå diskursens "ontologiska ställning" frågar sig Howarth: "Omfattar den ett system av texter och utsagor som representerar Orienten, eller spelar den en mer konstruktiv roll genom att faktiskt *frambringa* det objekt som den beskriver?" (Howarth 2007 s. 81, kursiv i original). Samma typ av frågor tycks man stöta på vid en arkeologisk analys av diaspora. Som jag nämnde tidigare är diskursen konstitutiv; det är enligt dess regler objekt kan framträda. Men frågan inställer sig om det är enligt dessa regler diaspora-*identiteter* skapas? Den hypotes utifrån vilken jag bedrivit arbetet har förstås varit att så är fallet; att den akademiska diskursen utgör de – mer eller mindre formaliserade – regler enligt vilka vi kan tänka kring identitet. Men, även om det är osannolikt, kvarstår risken att den diskurs jag här sökt beskriva separeras av en avgrund från de faktiska processer enligt vilken identiteter skapas. Kanske är det helt enkelt ofullständigheten av min analys som förklarar avsaknaden av svar på dessa frågor; men kanske är den delvis intrinsisk för arkeologin som metod.

Med allt detta sagt skulle jag vilja göra två förbehåll. För det första anser jag arkeologin – även i det högst begränsade format den ovan nyttjats – erbjuder ett intressant perspektiv på hur diaspora konstitueras, även om denna inskränks till akademins något isolerade värld. För det andra misstänker jag som sagt att distinktionen mellan diskursens regler och de processer enligt vilka identiteter

skapas inte är så betydande som den mellan orientalismen och Orienten. Detta sagt kvarstår en analys som kan underbygga denna utsaga.

7.2 Fortsatt forskning

Givet ovanstående reflektioner tror jag att den metod Foucault kom att utveckla efter arkeologin erbjuder påtagliga vinster; nämligen genealogin. Denna tror jag dessutom hade kunnat ge större historiskt djup till vad som här varit en ytterst begränsad studie (Howarth 2007 s. 84). Men utöver en mer ingående redogörelse för hur exempelvis den judiska diasporan agerat som metafor för den mer generella etno-nationella förståelsen av detta begrepp; eller hur diaspora förändrats med framträdandet av nationalistiska diskurser under 1800-talet – oavsett hur intressanta dessa frågor är – hade en genealogi kunnat erbjuda ett *kritiskt* perspektiv till ovanstående analys. I det arkeologiska projekt jag här tagit några trevande steg har syftet inte varit att påvisa några maktstrukturer, eller erbjuda någon kritik av rådande förhållanden. En genealogi hade dock kunnat tillföra sådana aspekter (Howarth 2007 s. 84f).

Jag misstänker också att en governmentality-studie av diaspora hade varit mycket givande. Mig veterligen har de idéer Foucault mot slutet av 70-talet utvecklade kring detta fascinerande område sällan applicerats på diaspora⁷, men hade kunnat tillföra ett välkommet maktperspektiv till studiet av detta fenomen.

---

⁷Ett undantag är Ragazzis artikel från 2009.

8 Referenser

Agamben, Giorgio. 1998. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press. Stanford, California

Agamben, Giorgio. 1995. "Symposium". *We Refugees*. Vol. 49 Issue 2, p114-119

Anthias, Floya. 1998. "Evaluating 'Diaspora': Beyond Ethnicity?". *Sociology*. Vol. 32. No. 3. pp. 557-580

Baggini, Julian & Fosl, Peter S.. 2010. *The Philosopher's toolkit*. Wiley-Blackwell. West Sussex

Brubaker, Rogers. 2005. "The 'diaspora' diaspora?". *Ethnic and Racial Studies* Vol. 28. No. 1 Januari. pp. 1-19

Callahan, William A. 2003. "Beyond Cosmopolitanism and Nationalism: Diasporic Chinese and Neo-Nationalism in China and Thailand". *International Organization*. 57. Summer 2003. pp. 481-517

Clifford, James i Vertovec, Steven & Cohen, Robin (eds). 1999. *Migration, Diasporas and Transnationalism*. Edward Elgar Publishing. Northampton. s. 215-251

Cochrane, Feargal; Baser, Bahar; Swain, Ashok. 2009. "Home Thoughts from Abroad: Diasporas and Peace-Building in Northern Ireland and Sri Lanka". *Studies in Conflict & Terrorism*. 32:681-704

Cohen, Robin. 1996. "Diasporas and the Nation-State: From Victims to Challengers". *Ethnicity and International Relations*. Vol. 72, No. 3, (Jul., 1996), pp. 507-520.

Dirlik, Arif. 2006. "Intimate others: [private] nations and diasporas in an age of globalization". *Inter-Asia Cultural Studies*. Vol. 5. No. 3. pp. 491 — 502

Fernandez, Christian & Spång, Mikael. 2010. "Folket som politiskt subjekt".
Fronesis. Nr 34. s. 20-40

Foucault, Michel. 1972. *The Archeology og Knowledge*. Pantheon Books. New York

Foucault, Michel. 2002. *Sexualitetens Historia: Band 1*. Daidalos AB. Göteborg.

Foucault, Michel. 1993. *Diskursens Ordning*. Brutus Östlings Bokförlag. Stockholm/Stehag.

Foucault, Michel. 2008a. *The Order of Things*. Routledge. New York/Oxon

Foucault, Michel. 2008b. *The Birth of Biopolitics*. Picador, Palgrave Macmillan. New York

Foucault, Michel, 2008c. "Samhället måste försvaras": *Collège de France 1975-1976*. Hägersten: Tankekraft Förlag.

Gilroy, Paul i Vertovec, Steven & Cohen, Robin (eds). 1999. Migration, Diasporas and Transnationalism. Edward Elgar Publishing. Northampton. s. 293-298

Hall, Stuart. 1999. "Thinking the Diaspora: Home Thoughts from Abroad"..
Small Axe 6. s. 1-18

Hollis, Martin. 2010. *The Philosophy of Social Science*. Cambridge University Press. Cambridge.

Howarth, David. 2007. *Diskurs*. Liber AB. Malmö

Kleist, Nauja. 2008. "In the Name of Diaspora: Between Struggles for Recognition and Political Aspirations". *Journal of Ethnic and Migration Studies*. September 2008, Vol. 34 Issue: Number 7 p1127-1143

Kolstö, Pål. 1993. "The New Russian Diaspora: Minority Protection in the Soviet Successor States". *Journal of Peace Research*. Vol. 30, No. 2 (May, 1993), pp. 197-217

Marc-Wogau, Konrad (ed). 1991. *Filosofin genom tiderna – Antiken Medeltiden Renässansen*. Thales. Stockholm

- Neumann, Iver B.. 2003. *Mening, Materialitet, Makt*. Studentlitteratur. Lund
- Näsström, Sofia. 2010. "Folket som politiskt subjekt". *Fronesis*. Nr 34. s. 20-40
- Ogden, Chris. 2008. "Diaspora Meets IR's Constructivism: An Appraisal". *Politics*. Vol. 28(1), 1–10
- Pasura, Dominic. 2010. "Competing Meanings of the Diaspora: The Case of Zimbabweans in Britain". *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 36: 9, 1445 — 1461
- Rabinow, Paul (ed). 1984. *The Foucault reader*. Pantheon Books. New York
- Ragazzi, Francesco. 2009. "Governing Diasporas". *International Political Sociology*. 3, 378–397
- Reis, Michele. 2004. "Theorizing Diaspora: Perspectives on "Classical" and "Contemporary" Diaspora". *International Migration*. Vol. 42 (2) 2004
- Safran, William. 2008. "Language, ethnicity and religion: a complex and persistent linkage". *Nations and Nationalism*. 14 (1), 2008, 171–190.
- Safran, William i Vertovec, Steven & Cohen, Robin (eds). 1999. *Migration, Diasporas and Transnationalism*. Edward Elgar Publishing. Northampton. s. 364-380
- Sayyid, S. 2010. "The Homelessness of Muslimness: The Muslim Umma as a Diaspora". *Human Architecture: journal of the sociology of self-knowledge*. viii, 2, fall 2010, 129-146
- Shapiro, Michael J..1981. *Language and Political Understanding: The Politics of Discursive Practice*. Yale University Press. New Haven & London.
- Sheffer, Gabriel. 2003. *Diaspora Politics*. Cambridge University Press. New York.
- Shuval, Judith T. 2000. "Diaspora Migration: Definitional Ambiguities and a Theoretical Paradigm". *International Migration*. Vol. 38 Issue: Number 5 p41-56, 16p

Tölölyan, Khachig. 2007. "The Contemporary Discourse of Diaspora Studies" .
Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East. Volume 27,
Number 3, 2007, pp. 647-655

Von Wright, Georg Henrik. 2007. Logik, filosofi och språk. Nya Doxa. Falun.

Weber, Cynthia. 2007 (2 ed). International Relations Theory: A Critical
Introduction. Routledge. New York

Werbner, Pnina. 2000. "Divided Loyalties, Empowered Citizenship? Muslims in
Britain" *Citizenship Studies*. Vol. 4, No. 3, 2000

www.merriam-webster.com